

*Hudi József: A veszprémi színjátszás kezdetei (1723–1879).*

Veszprémi Petöfi Színház, Veszprém, 2009. 198 oldal.

A kötetet a Veszprémi Petöfi Színház adta ki a város állandó színházának 100 éves fennállása alkalmából. A mű részben forráskiadvány, a téma szempontjából jelentős, eddig feldolgozatlan források közlése, részben azonban alapos kismonográfia Hudi József, a dunántúli régió 17–19. századi társadalom-, művelődés- és közigazgatás-történetének elismert kutatója tollából.

Az *Előszó*ban (I. fejezet) a kiadásakor hivatalban lévő színházigazgató, Bujtor István méltatja a szerzőt, valamint röviden ismerteti a könyvet, mely a veszprémi színészetet kívánja bemutatni 1723 és 1879 között. Az 1723-as év a piarista iskolai színjátszásnak, egyúttal a város színi életének kezdetét jelöli, míg 1879 a színi kerületi rendszer bevezetése miatt lett korszakhatár.

Ezután a *Bevezető tanulmány*-ban (II. fejezet) Hudi József részletes kutatásainak eredményeit olvashatjuk. A szerző mindenekelőtt leszögezi, hogy munkájával a megújuló színház-történet-íráshoz kíván hozzájárulni, azaz szakít a hagyományos színész- és színházközpontú megközelítéssel, és helyette a színházat komplex jelenségként mint a társadalmi nyilvánosság, a társas élet színterének egyik megnyilvánulását vizsgálja. Ebből a szempontból pedig a kutatás szerves részét képezi a színház tárgyi és személyi feltételrendszerének, a befogadó közönségnek és a színikritikának a tanulmányozása is. Fontosnak tartja továbbá az általánosabb várostörténeti vizsgálatoknak, valamint a színtársulatok kuta-

tásának az egybeépítését is. A kötet célja tehát a veszprémi hivatásos színészet első korszakának és előzményeinek a bemutatása. Miután a szerző hangsúlyozza, hogy a Veszprémmel foglalkozó irodalomból máig hiányzik a színjátszás korai történetének teljes feldolgozása, egy historiográfiai rész keretében áttekinti azokat a kiadványokat és kutatókat, amelyek és akik már foglalkoztak a veszprémi színielőadások történetével vagy a város művelődéstörténetével. Ezek közül a legfontosabbnak Sziklay János és Erődi Jenő munkáját tartja – előbbi *Veszprém város az irodalomban és művészetben* című, 1932-ben kiadott könyvében a város művelődésének históriájáról, többek között a színjátszásról ír, utóbbi az 1931-ben megjelent színművészeti lexikonjában másfél hasábot szentel a veszprémi színészet múltjának. Utal továbbá az 1960-as és 1980-as évek kutatómunkájára is, de megállapítja, hogy a különböző alkalmi összeállítások nem helyettesíthetik a veszprémi színészet történetének szisztematikus vizsgálatát. Hudi elemzését az erre irányuló első kísérletnek tekinthetjük a kiválasztott korszakra vonatkozóan. Kutatásához nemcsak a levéltári forrásokat, hanem a színházi zsebkönyveket, helyi és országos lapokat, színlapokat, színikritikákat, egykori színészek visszaemlékezéseit és naplóit is felhasználta, azaz elmondható, hogy igen aprólékos feltáró munkát végzett.

A bevezető írás előzményeket bemutató részében (*Műkedvelők*

*a színpadon*) a szerző azt vizsgálja, hogy a veszprémi színjátszás fejlődése mennyire illeszkedik az országos folyamatokba, a színi élet fejlődésébe. Itt is, mint az ország más városában, a német színjátszás mellett a diákszínjátszás és a felnőttek műkedvelő előadásai alapozták meg a későbbi hivatásos színészetet, illetve az arra való igényt. A tanulmány elején leszögezett irányelveknek megfelelően Hudi először Veszprém igazgatásának helyzetét, a polgárság foglalkozási körülményeit, a társasági élet és az oktatás helyzetét vázolja fel röviden, melyek fontos tényezők a színjátszás vizsgálatában. Ezt követően a piarista gimnáziumban zajló diákszínjátszás alakulását (milyen témájú műveket adtak elő, mikor, milyen nyelven; kik írták ezeket a darabokat stb.) mutatja be, majd a városi polgárság által – főként jótékonyági céllal – bemutatott, illetve rendezett műkedvelő előadásokkal foglalkozik. Mindezekből kitűnik, hogy a város közönsége a felvilágosodás korától kezdve egyre inkább elfogadta a (magyar) színészet létjogosultságát, és az is, hogy milyen fontos szerep jutott a színházi kultúrának a polgári nemzeti identitás kialakításában. A feudális nyilvánosságot felváltotta a polgári nyilvánosság, és ezzel a helyi közízlés formálásában nagy szerepe lett az értelmiségnek. Felismerték a magyar irodalom és művészet nemzeti kultúrában betöltött szerepét, és emiatt egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítottak a közönség „nevelésének”. A Pest-Budán kialakult polgári színházlátogatási szokások váltak ezután Veszprémben is mintaadóvá.

A bevezető tanulmány *A hivatásos színjátszás kezdetei* című részében

Hudi röviden foglalkozik a színjátszás általános magyarországi helyzetével és a német városi színjátszással. Ezután tér rá az ebbe illeszkedő veszprémi hivatásos színjátszás részletes tárgyalására. Kronologikus rendben haladva mutatja be azokat a színtársulatokat és tevékenységüket, melyek veszprémi fellépéséről valamilyen forrást talált. Lehetőség szerint a legaprólékosabban számba veszi a társulatok tagságát, az előadások szereplőit, időpontját, helyszíneit, és foglalkozik az előadott darabok műfajával is. Több előadás esetében a kritikával, a fogadtatással is megismerkedhetünk, és ennek nyomán a szerző azt is kiemeli, hogy egy-egy fellépés sikeressége miben rejlett.

Hudi József az 1837-es évet fordulópontnak tartja a magyar színjátszásban, hiszen ekkor nyílt meg a Pesti Magyar (később Nemzeti) Színház (augusztus 22-én), mely a legjobb vidéki színészeket csábította magához, de egyben mintát is adott a vidéki társulatok számára. 1848-ban csak a szabadságharc kitörése után oszlott fel a társulatok többsége, és szorult ideiglenesen háttérbe a színjátszás. A szabadságharcot követően új körülmények között (abszolutista állam, a német színjátszás támogatása) szerveződött újjá a magyar színjátszás. Természetesen a megváltozott helyzet ösztönzőleg is hatott, hiszen a magyar nyelv ápolásának egyik leglátványosabb terepe éppen a színház lett. Annak ellenére, hogy a bevezetett „Színházi rendtartás” (*Theater Ordnung*) cenzúrát is jelentett, nem verbális eszközökkel a színészek továbbra is ki tudtak fejezni politikai tartalmakat. A következő nagy fordulatot a színi kerületi

rendszer 1878-as kialakítása jelentette, mely jótékonyan hatott a vidéki színeszetre. Csökkentette ugyanis a színtársulatok számát, és így lehetővé tette, hogy egy adott területen működő társulat kiszámítható módon, jobb anyagi és technikai feltételek között, magasabb színvonalon működhessen. Igaz, a rendszer bevezetése miatt a 7. számú kerületben lévő városok között Veszprém éppen hátrányos helyzetbe került. Egy kerületbe sorolták ugyanis, többek között, Pozsonnyal, Balatonfüreddel, Székesfehérvárral és Pápával is, mely városokban már az 1880-as évektől kőszínház állt, és a veszpréminél kedvezőbb feltételek várták az ide érkező színtársulatokat.

Hudi kutatásának eredményeképp jól láthatjuk, hogy a veszprémi helyzet hogyan illeszkedett az általános, országos folyamatokba. A tanulmányt lezáró *Tanulmányok* című részben Hudi József egy jól összeszedett, rövid összefoglalót ad a veszprémi színjátszásra vonatkozó fontos tudnivalókról. Itt foglalkozik a játsszói engedélyek kiadásának kérdésével, a repertoár, illetve a legkedveltebb műfajok alakulásával, és az ez alapján lehetséges korszakolással. Kiemeli, hogy a vizsgált időszakban a bemutatott darabok többsége műfordítás, magyarítás vagy átdolgozás volt, nemcsak a biztos siker vágya, hanem az anyagi tényezők miatt is. Mint más vidéki városokban, úgy Veszprémben is erősen hatott a közönség összetétele és anyagi

teherbíró képessége a fellépő társulatokra, az előadások számának alakulására, így a színházi évad itt is elég rövid volt. A szerző végül *A Veszprém-ben megfordult színtársulatok kronológiája (1820–1879)* címmel táblázatos összefoglalást is készít az olvasó számára, melyben a társulatok neve mellett fellépésük idejét is feltünteti.

A kötet harmadik fejezetében a válogatott – azaz a szerző által legérdekesebbnek talált – források kaptak helyet (szám szerint 25). Hudi József gondos munkájának jele, hogy a forrásközlés általa használt módjáról is felvilágosítja az olvasót a fejezet elején, valamint az utolsó előtti, *Apparátus* című részben részletes irodalomjegyzéket, a rövidítések magyarázatát, helységnévmutatót és darabcím-mutatót is közöl. A kötethez továbbá egy színes melléklet is tartozik, melyben színészek arcképeit, Veszprém városábrázolásait és a színjátszás történetében többször szóba kerülő, ma is fennálló épületek fotóit láthatjuk.

A kötet részletgazdagsága, sokszínű forrásanyaga mind Hudi József kutatómunkáját dicséri. Írásával valóban egy hiányzó fejezetet pótol a veszprémi színjátszás történetében. Emellett azonban nem feledkezik meg az országos történekekről, folyamatokról sem, így könnyítve meg a veszprémi események megértését, tágabb kontextusban való elhelyezését.

*Stenczel Emese*